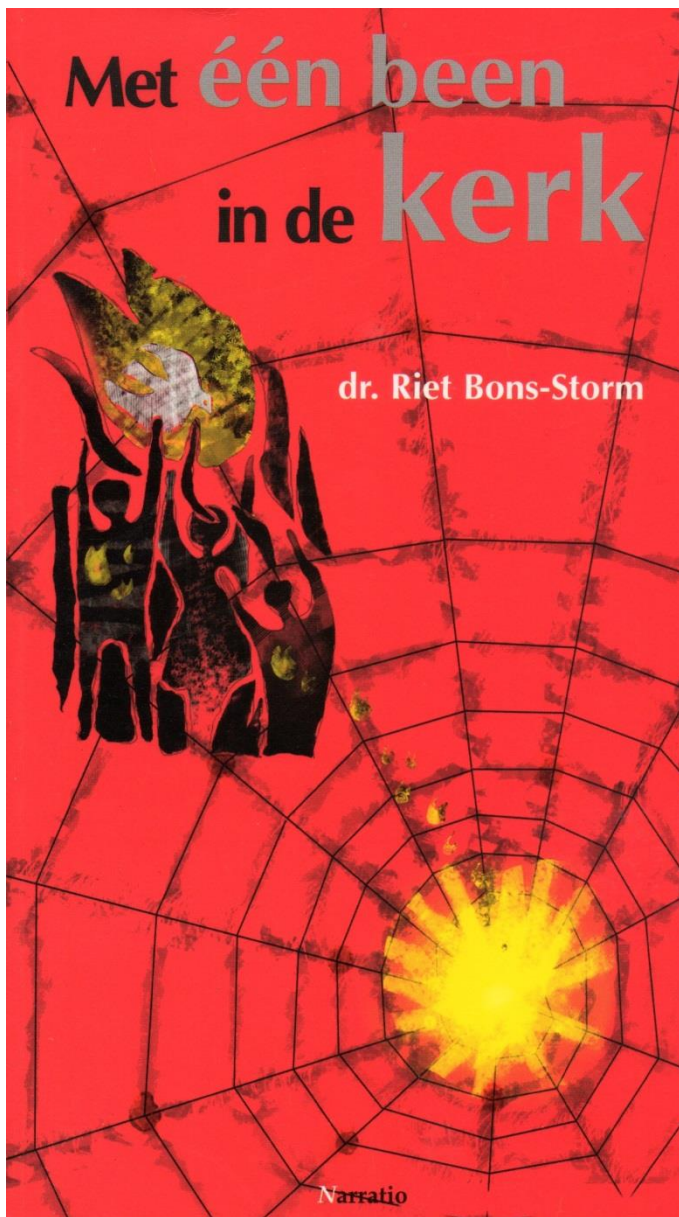

Met één been in de kerk

dr. Riet Bons-Storm

Narratio

**met één been
in de kerk**

*Opgedragen aan mijn tante Cornelia Salomons-Storm,
geboren in 1910, die onvermoeibaar strijdt voor een kerk die
luistert naar haar leden als mondige mensen, een kerk die
verschil maakt in de samenleving.*

met één been in de kerk

Verlangen naar een kerk
die verschil maakt

Dr. Riet Bons Storm

Narratio

ISBN 90 5263 328 2

© 2004 theologische uitgeverij NARRATIO®, Postbus 1006,
4200 CA Gorinchem
tel.0183 62 81 88 fax 0183 64 04 96
verkoop@narratio.nl

Actuele informatie is te vinden op: www.narratio.nl

Locale initiatieven voor en door 'mensen met één been in de kerk' zijn in te zenden en op te halen op www.idee-en-kerk.nl (zie pag. 163).

© omslag: Christian van den Herik

Behalve de interviews voor gebruik in de plaatselijke gemeenten en parochies, mag verder niets uit deze uitgave verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

De boeken zijn te bestellen via de boekhandel en kerkboek.nl
In België verkrijgbaar bij Liprobo, Mechelen tel: 015 41 17 07

Ten Geleide

Voor u ligt een boek waaruit een verlangen spreekt: verlangen naar een kerk die verschil maakt. Een kerk, waarvan mensen zeggen: “Als ik geen lid was dan zou dat op belangrijke punten verschil maken in mijn leven. Ik wil en kan die kerk niet missen”. Verlangen naar een kerk die verschil maakt in een wereld vol onzekerheid, dreiging en geweld. Dit verlangen kan omgezet worden in gericht handelen en daarom willen wij dit boek een ‘startboek’ noemen.

Evenals in het pastoraat is in gemeenteopbouw *luisteren* heel belangrijk. In dit boek beginnen we met luisteren naar elf mensen, die met één been uit de kerk zijn, maar heel beslist met één been ook in de kerk blijven. Het zijn kritische mensen, die allen op hun eigen manier, getekend door hun opvoeding en ervaringen, in God geloven en met God willen leven. God is belangrijk voor hen: God, benoemd met namen die hun iets zeggen, heilbrengende namen. Allen brengen zij ook hun verlangen naar een ander soort kerk onder woorden. Gemeenteopbouw begint van onderop, luisteren naar de ervaringen en opbouwende ideeën van mensen. Basis hiervan is het geloof dat Gods Geest werkt in mensen in hun alledaagse bestaan en hen niet los laat. De verhalen van de elf vertellers in dit boek zij niet te negeren.

De portretten in dit boek roepen misschien herkenning op, zoals ook het verlangen naar een kerk die verschil maakt. Het kan zijn dat men deze zaken in een groep wil bespreken. Omdat niet iedereen in zo’n groep het hele boek heeft gelezen, is het door de uitgever toegestaan om een interview, dat in het bijzonder aanspreekt te kopiëren.

Uit zo’n gesprek zou een team kunnen voortkomen dat gaat uitzoeken hoe de kerk, de gemeente, de stem van de mensen met één been in de kerk positief zou kunnen verwerken. Dat wordt dan in handelen omgezet. Hierbij kunnen dan de ervaringen in andere gemeenten, zoals te lezen op de www.idee-en-kerk.nl, inspirerend werken.

Vernieuwen begint van binnenuit. Elke gemeente is weer anders, al zijn ze alle in een heen-en-weer-relatie verbonden met het grotere geheel 'Kerk', Gods volk op aarde, instituut én netwerk.

Dit boek wil de bezinning en het handelen ondersteunen op weg naar een kerk met passie en compassie.

Riet Bons-Storm, auteur
Leen van den Herik, uitgever

I Inleiding

*“Voor veel mensen zijn er binnen de kerken
onvoldoende mogelijkheden om hun geloofsleven
gestalte te geven”
(Dekker, 2000:9).*

Met één been uit de kerk, met één been in de kerk

Veel mensen staan tegenwoordig met één been in de kerk. Elf van deze mensen zullen in dit boek hun verhaal vertellen. Er is veel kritiek op de kerken. Vanzelfsprekend engagement is schaars. Kerkdiensten worden matig tot slecht bezocht. Leegstaande kerkgebouwen worden theaters of koopcentra. Mensen die nog wel aangesproken worden door de boodschap en de werkwijze van de kerken luiden de noodklok en raken gedeprimeerd. Veel kerkmensen zijn tot doemdenken vervallen: hoe lang zal de kerk nog standhouden? Hoe lang wordt het christelijk geloof nog in gemeenschappen beleefd en gevierd?

Niet iedereen maakt zich daar druk om; ook niet alle leden van de leiding van de kerken. De fusie van de Samen-op-Wegkerken heeft plaats zonder vreugde, want velen willen niet mee. In synodevergaderingen was ik getuige van de eindeloze strijd van velen over de letter van belijdenissen, die goed geacht worden wanneer ze zo dicht mogelijk bij de formuleringen van de 17^e eeuw blijven. Als je niet van hetzelfde gevoelen bent met die strijdende mannen-broeders in de synodes krijg je de neiging de kerk vaarwel te zeggen. De blik is bij velen meer naar het verleden, dan naar het heden gericht. Vooral bij diegenen, die het voor het zeggen hebben gekregen in de kerken, is er een neiging om bij het oude blijven: oude geloofsbelijdenissen, oude gebruiken, oude organisatievormen en traditionele taal worden gekoesterd.

Ik wil in dit boek onderzoeken of, en zo ja hoe, het anders kan toegaan in kerken, zodat mensen met beide benen in de kerk staan, geïnspireerd door de geloofsgemeenschap hun weg kunnen gaan in de wereld.

Het blad *Trouw* van 15 oktober 2003 schrijft over een onderzoek naar leefstijlen van leden van de Evangelische

Kirche in Duitsland. Voor dit boek is interessant dat met concludeert: "Wat in alle onderzoeken sinds 1972 gelijk blijft, is dat ongeveer zeventig procent van de leden een zekere distantie houdt ten opzichte van de kerk." De meesten van hen gedragen zich anders dan zowel de kerk zelf als de geloofscritici zouden willen: ze zijn niet actief, maar ze treden ook niet uit. Deze meerderheid van de kerkleden worden gekenmerkt door een eigenzinnige mengeling van instemming en voorbehoud. Dit gedrag wordt gezien als misschien wel typerend voor het protestantisme.

Gerard Dekker vermeldt in zijn boek, gepubliceerd in 2000, dat nog 45% van de Nederlandse bevolking tot een kerk behoort, waarvan 90% lid is van de drie grote kerken: de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Rooms Katholieke Kerk. De kerkelijkheid neemt af.

Ook in Nederland zijn velen tegenwoordig met één been uit de kerk. Ik denk dan aan mensen, die opgevoed zijn in een kerkelijk, gelovig milieu. Ze zijn gedoopt, ze zijn misschien in de kerk getrouwd. Misschien hebben ze zelfs eens belijdenis gedaan. Maar op een moment in hun leven is, langzamerhand of abrupt, duidelijk geworden dat de kerk van herkomst – en geen enkele andere christelijke kerk – hen meer helemaal kan boeien. De kerkgang, het meedoen met een christelijke gemeente, het engagement dat samenhangt met het geloof, ebt weg. Bidden wordt zeldzaam. Maar uitschrijven uit de kerk, dat is toch net een station te ver. Wie weet, later... Wie weet of ze de kerk toch nog niet eens nodig zullen hebben. Wie weet verandert de kerk, zodat zij weer belangwekkend en inspirerend voor hen wordt. Meestal zijn er ook goede, warme herinneringen aan de kerk van herkomst, vroeger, of in een andere gemeente, elders. En je doet soms nog mee voor de kinderen. Je wilt hun toch ook iets meegeven. Eén been, soms maar één teen, blijft in de kerk. Met de rest van hun voeten bewegen veel mensen zich buiten de kerk.

De kerk wordt geacht de plaats te zijn waar het christelijk geloven wordt onderhouden en doorgegeven. Mijn veronderstelling is – op grond van mijn onderzoek dat

uitmondde in *Kracht en Kruis* (2000) – dat er veel mensen zijn die een kloof beleven tussen hun geloven zoals dat zich in hun eigen leven heeft ontwikkeld enerzijds, en dat wat de kerk doet en zegt anderzijds. Wat je gelooft vind je dikwijls niet verwoord in de kerk. Het eigen geloven, gegroeid tijdens het persoonlijke leven, komt niet meer overeen met dat wat in de kerk wordt verkondigd. Men is soms huiverig om dat wat men ten diepste gelooft onder woorden te brengen en te uiten op een gesprekskring of in een pastoraal contact, uit angst voor kritiek op dit eigen geloof. Het is te verwachten dat wanneer de kloof tussen de eigen gegroeide geloofsvorm en dat wat in de kerk wordt beleefd te groot wordt, met één been of zelfs met twee benen uit de kerk terugtrekt.

Partiële identificatie

In de literatuur noemt men het met één been in de kerk zijn: partiële identificatie (zie F. Haarsma, 1983: 246-259). Haarsma gebruikt een omschrijving van partiële identificatie van Karl Rahner: partiële identificatie is de houding van een lid van de kerk, dat in meerdere of mindere mate praktiseert, er in ieder geval niet aan denkt publiek uit de kerk te treden, maar aan de andere kant tegenover die kerk op belangrijke punten voorbehoud maakt (Haarsma, 1983: 247). Het gaat hierbij niet om het idee 'de Kerk', maar om een concrete locale gestalte van de Kerk, waar iemand bijhoort. Partiële identificatie staat tegenover totale identificatie, wat inhoudt dat men zich in alle opzichten, in leer en gedrag, in denken en doen identificeert met de kerk, zoals die concreet voordoet. Zulk een totale identificatie komt in de praktijk niet voor. Haarsma onderscheidt dan ook liever "een diepe, ernstige trouw aan de kerk" en "verregaand indifferentisme" (Haarsma: 1983: 248). Deze twee houdingen zijn polen, waartussen een groot aantal verschillende attitudes tegenover de kerk bestaat. Haarsma pleit ervoor om de kerk, de gemeente, niet zonder meer te zien als – op een mysterieuze wijze – de concretisering van de kerk, het lichaam van Christus. De kerk, waar we in de theologie over spreken, is prototype en eschatologische hoop. Zij is er 'in principe' en zal er, zo hoopt en gelooft men, eens zijn. Als zodanig heeft zij veel te maken met de concrete

gemeente, zij zweeft de gemeente steeds voor ogen als inspiratie. De concrete gemeente echter, deel van een kerk als instituut, is de pelgrimerende kerk in de wereld, moeizaam zoekend, soms radeloos, steeds achterblijvend bij het Rijk van God, waarnaar zij op weg is. Ernstige trouw aan de kerk betekent dan dat men actief eraan wil meewerken dat de gemeente meer gaat lijken op de Kerk zoals die bedoeld is.

Haarsma sluit zich aan bij het pleidooi dat de theoloog Heinz Robert Schlette voert voor partiële identificatie (Schlette, 1971). De schijnbaar zo orthodoxe totale identificatie is niet alleen fataal voor de geloofwaardigheid van de kerk naar binnen en naar buiten, zij is ook theologisch absurd. We moeten bedenken dat Haarsma, Rahner en Schlette spreken vanuit een Rooms Katholieke achtergrond. Hun ideeën gaan echter voor een belangrijk deel ook op voor de participatie in protestantse kerken. Schlette wijst op de belangrijke rol van het geweten van het kerklid als persoon. Deze zal zich voortdurend kritisch moeten verhouden tot de kerkelijke overheid. Verantwoording tegenover God kan niet ineenschrompelen tot verantwoording tegenover kerkelijke ambtsdragers. Ten tweede mag men in een kerk charisma, geestesgaven en profetie verwachten. Deze kunnen op gespannen voet staan met de loop der geschiedenis, de loop der traditie. Schlette – en met hem Haarsma – benadrukken dat geestesgaven, ook de gave van het onderscheiden der geesten, niet het monopolie zijn van officiële kerkelijke ambtsdragers, maar aanwezig kunnen zijn bij alle gemeenteleden (Haarsma, 1983: 253).